

TÖRTÉNELMI SZEMLE

A BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

2022

LXIV. ÉVFOLYAM

4. SZÁM

Hitelviszonyok Magyarországon
a kései rendiség idején, 1700-1848
Danyi Pál, Hites Sándor, Kovács Krisztián, Kurucz György,
Szijártó M. István és Szilágyi Adrienn tanulmányai

Ribi András

A nádori közgyűléseken közreműködő hiteleshelyek

Ordasi Ágnes

Elszámolt milliók vagy túlhajszolt centralizáció?

Váradai Natália

A kárpátaljai magyarság 1944 utáni nemzeti újrászerveződése

Horváth Gergely Krisztián

A magyar típusú jelenkortörténet

Szerkesztők

TRINGLI ISTVÁN
felelős szerkesztő

FÓNAGY ZOLTÁN, NEUMANN TIBOR, OBORNI TERÉZ, ZAHORÁN CSABA
rovatvezetők

DETRE ANDRÁS
szerkesztőségi munkatárs

E számunk vendégszerkesztője
SZIJÁRTÓ M. ISTVÁN

Szerkesztőbizottság

MOLNÁR ANTAL
elnök

BORHI LÁSZLÓ, ERDŐDY GÁBOR, FODOR PÁL,
GLATZ FERENC, OROSZ ISTVÁN, PÁLFFY GÉZA,
PÓK ATTILA, SOLYMOSI LÁSZLÓ, SZAKÁLY SÁNDOR,
SZÁSZ ZOLTÁN, VARGA ZSUZSANNA

A szerkesztőség elektromos postája:
tortenelmiszemle@abtk.hu

*Kérjük szerzőinket, hogy kézirataikat
a közlési szabályzatnak megfelelően készítsék el,
amely honlapunkon érhető el:
<http://www.tti.abtk.hu/kiadvanyok/folyoiratok/tortenelmi-szemle.html>*

A 2022-es évfolyam megjelenését
a Nemzeti Kulturális Alap, a Magyar Tudományos Akadémia
és az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat Titkársága támogatja

nka
Nemzeti Kulturális Alap

ELKH | Eötvös Loránd
Kutatási Hálózat

ISSN 0040-9634

TARTALOMJEGYZÉK

LXIV. évfolyam, 2022. 4. szám

HITELVISZONYOK MAGYARORSZÁGON A KÉSEI RENDISÉG IDEJÉN, 1700–1848

Szijártó M. István Bevezető megjegyzések 641

Danyi Pál A konvenciók pénzügyi rendszer bevezetése
a 18. század közepén és ennek jelentősége 649

Kovács Krisztián „Bizonyos és eltávoztathatlan szükségünkötől
viseltetvén”. 17–19. századi zálogszerződések a Rádayak
levelestárából 673

Kurucz György Főnemesi hitelforgalom és betáblázási tőkeértékek
Tolna, Baranya, Zala és Vas vármegyében a 18–19. század fordulóján 689

Hites Sándor A *Hitel* fikciós példázatai. Két elbeszélés
az 1830-as évekből 709

Szilágyi Adrienn Adósok és hitelezők. A Károlyi család közös kasszája
a 19. századi kimutatásokban 725

TANULMÁNYOK

Ribi András A nádori közgyűléseken közreműködő hiteleshelyek
a kezdetektől 1435-ig 745

Ordasi Ágnes Elszámolt milliók vagy túlhajszolt centralizáció,
avagy miért mondott le az a bizonyos másik Batthyány Lajos? 767

Váradi Natália Ötvenéves az 1972-es beadvány. A kárpátaljai
magyarság 1944 utáni nemzeti újraszerveződése 785

VITA

Horváth Gergely Krisztián A magyar típusú jelenkortörténet
– a vidéktörténet szemszögéből 805

A KONVENCIÓS PÉNZRENDSZER BEVEZETÉSE A 18. SZÁZAD KÖZEPÉN ÉS ENNEK JELENTŐSÉGE

DANYI PÁL

THE INTRODUCTION OF THE CONVENTION CURRENCY STANDARD
IN THE MIDDLE OF THE 18TH CENTURY AND ITS SIGNIFICANCE

One of Maria Theresa's most important financial–economic provisions was the introduction of the 20–guilder foot currency system in 1750, which was extended to an international coinage system by the coin convention signed between the Habsburg Monarchy and Bavaria in 1753. My research summarizes the historical background and the steps that lead to the contract. The convention-based coinage system, implemented in various forms, became extremely popular in Central Europe. The causes and impacts are also analyzed, together with all the monetary details that are yet unexplored in the Hungarian scholarly literature.

Keywords: economy, convention currency standard, 18th century, Habsburg Monarchy, Holy Roman Empire

Közép-Európában a 18. század meghatározó makrogazdasági folyamatai – a 17. századhoz hasonlóan – alapvetően egy fő célt szolgáltak: az uralkodók pénzszerzését a háborúkhoz. A pénzrontás mint korábban tipikus finanszírozási módszer már leáldozóban volt, mert eredményessége megkérdőjeleződött. Az ezüstérmék finomsúlyának csökkentése vagy az érmék körbenyírása hamar inflációhoz vezetett, amely egyrészt elértéktelenítette a pénzt, másrészt megnehezítette a külkereskedelmi elszámolásokat, összességében bizalmatlanságot teremtett az uralkodóval szemben. Mária Terézia felismerte, hogy a stabil pénz a nemzetközi kereskedelmet fellendíti, hozzájárul a merkantilista gazdaságpolitika megvalósításához és az állami bevételek növeléséhez.

Mária Terézia egyik legfontosabb pénzügyi-gazdasági intézkedése az úgynevezett 20 forintos pénzláb szerinti pénzrendszer bevezetése volt 1750-ben, amelyet azután nemzetközi pénzrendszerré terjesztett ki a Bajorországgal 1753-ban megkötött pénz- és érmeegyezményével. Ez utóbbi alapján beszélünk „konvenció” pénzrendszerről. A bajorok az egyezmény számítási pénzre vonatkozó részét nem tudták fenntartani, de a vert pénzekre vonatkozóan követték a szerződésben foglaltakat. Ugyanakkor a Német-római Birodalom egyre több állama csatlakozott a szerződéshez, vállalva az ausztriaihoz illeszkedő érmerendszer bevezetését. A konvenció pénzrendszer az elterjedését és

Dr. Danyi Pál, kandidátus, egyetemi docens, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Menedzsment és Vállalkozásgazdaságtan Tanszék.

népszerűségét elsősorban stabilitásának, másrészt egyszerűségének és rugalmasságának köszönhette.

A témakör alapvetően jól dokumentált német nyelven, de Magyarországon még nem készült részletes monográfia a 17–18. század pénzveréséről, a konvenciók forint bevezetéséről. A csak egy-egy időszakot vagy részletet tárgyaló elemzés legtöbbször sok helyen pontatlan, egymásnak ellentmondó, csak átveszi, de teljes mélységében nem elemzi a pénzügyi intézkedések mozgatórugóit. Ahhoz, hogy érthető legyen Mária Terézia intézkedéseinek sorozata, először bemutatjuk a 18. század első felének pénzrendszerét, amely a 17. századi előzményeken nyugszik.

A pénzrendszerek áttekintése

Az újkori pénzrendszerek a jelenkorhoz képest meglehetősen bonyolultak voltak, ugyanis a forgalomba kerülő vert pénz értékét nem volt egyszerű meghatározni. Egyrészt az állandó értéket képviselő aranyhoz és ezüsthöz való arányt ismerni kellett, másrészt ennek az értékszámításnak az egyszerűsítésére alakultak ki az úgynevezett számítási (vagy számolási) pénzek, amelyek a pénzrendszerek alapvető jellegzettségévé váltak. A számítási pénzek elnevezése és ezek rendszere évszázadokon keresztül állandó maradt, és jellemzően egy nagyobb pénzegységnek és egy váltópénznek az arányát rögzítette. A Habsburg Birodalomban és Magyarországon is a forint volt (latinul *florenus* [= fl.]) a számítási pénz, de kezdetben ezek nem voltak egységesek a birodalom országaiban.

A számítási pénz Magyarországon a 16. századtól a magyar forint lett, amely 100 dénárt ért. Ez az arány I. Mátyás 1467. évi pénzreformjakor jött létre, amikor 1 aranyforint értékét 100 ezüstdénárban, illetve 300 bécsi dénárban (más néven: font pfennigben) állapították meg. A 16. században az arany felértékelődött, és a kisebb értékű aprópénzek ligájának (pénzlábának, azaz ezüstartalmának) folytonos csökkenése miatt a század végére már 160–180 dénárt is megadtak egy aranyforintért.¹ A 100 dénár által képviselt értékre viszont továbbra is használták a forint elnevezést, így alakult ki hazánkban az elszámolások megkönnyítésére a forint, még ha ilyen értékű érmet nem is vertek. A számítási forintban kifejezett fogyasztói árak természetesen változtak, például attól függően, hogy a dénárak mennyi ezüstöt tartalmaztak, azaz milyen liga alapján verték őket.

Ausztriában a rajnai forint vált számítási pénzzé, és ez szintén az aranyforintból jött létre. Eredetileg a 14. század közepétől a Rajna menti területek – a magyarhoz hasonlóan – a firenzei forintot választották mintának, és ez mint rajnai *Gulden* terjedt el. A 16. századra az aranyhiány és az ezüsttallérok előretörése miatt ezüst értékű pénzek alakultak ki, és az 1551. és 1559. évi augsburgi birodalmi pénzrendeletek már 60 krajcár (= kr/xr) és 240 osztrák pfennig (= pf) értékben rögzítették az ezüst (rajnai) forint átváltási arányait.² Ez a számítási rendszer kezdetben a délnémet fejedelemségekben és Ausztriában terjedt el.

1 Huszár Lajos: *Habsburg-házi királyok pénzei, 1526–1657*. Bp., 1975. 46–48.

2 Wolfgang Trapp – Torsten Fried: *Handbuch der Münzkunde und des Geldwesens in Deutschland*. Stuttgart, 2006. 76–77.

A Német-római Birodalom nagy részén tallérrendszer alakult ki II. Miksa 1566. évi augsburgi birodalmi pénzrendelete alapján. Ennek következtében a tallér egyszerre lett vert értékpénz és számítási pénz. 8 darab nyers tallért vertek egy kölni márka súlyú ($\approx 233,8$ g), 888,88 ezrelék finomságú ezüstötvözetből, illetve 9 darab finomsúlya adta ki az 1 márkányi tiszta ezüstöt. Később a pénzrontások és a háborúk miatt megnövekedett ezüstkereslet miatt a tallért mint számítási egységet kétszer is leértékelték birodalmi szinten, amit az 1667. évi zinnai és az 1690. évi lipcsei pénzlábegezmények határoztak meg részletesen. Az előbbi 10,5, az utóbbi 12 tallérra emelte az 1 márka finom ezüsből verhető értékpénzek darabszámát. Mivel ilyen liga szerint nem vertek forgalmi érmét, ezért elvált egymástól az 1566-os liga szerint vert tallérok (*Speciestaler*) és a számítási tallérok (*Rechnungstaler*) értéke. Ez utóbbi a pénzrendeletek szerint 24 garasra bomlott.

A Német-római Birodalomban több számítási pénzrendszer is kialakult, de Ausztria és Magyarország szempontjából az említett kettő (tallér-garas és forint-krajcár) együttélése a lényeges. A két rendszer között nem alakult ki hosszabb távon állandó értékarány, ugyanis a tallér névértékét krajcárban számítva folyamatosan növelték, az 1566. évi 68 krajcárról 1693-ra 120 krajcárra. Emiatt a forint is folyamatosan leértékelődött: a kezdeti 23 grammról az 1740-es évekre 13 grammra csökkent egy számítási forint ezüstértéke.

A számítási egységek arányát egy rendszeren belül nem változtatták, így az 1 forint = 60 krajcár átváltás a 16. századtól egészen 1857-ig megmaradt. Ezt a forintértelmezést rajnai (vagy *rénus*, *rhenus*, *rhenes*) forintnak is hívták hazánkban, azért, hogy megkülönböztessék a magyar forint-dénár pénzrendszertől. Kezdetben, 1625-ig a magyar forint értéke sebb volt, mert 300 pfenniget tartalmazott a rajnai 240 pfennighez képest, ami 1 magyar forint = 1,25 rajnai forint = 75 krajcár, illetve 1 rajnai forint = 80 dénár átváltási árfolyamot jelentett. 1625-től kezdve az osztrák-rajnai forintot felértékelték, és a két forint azonos értékűvé vált,³ egészen 1754-ig, amikor a rajnai forint jelentésváltozáson esett át, és a délnémet (bajor) forintot kezdték érteni rajta a Habsburg Birodalomban.

A számítási pénztől teljesen eltért logikájában és megvalósításában a vert pénz, amelynek jellemzői gyakran változtak, és az uralkodók is állandóan beavatkoztak a pénzverés ügyeibe. A pénzverést törvényesített pénzláb szerint végezték, ami minden vert érme esetében öt paraméter meghatározását jelentette, amit röviden ligának nevez a magyar szakirodalom. Ezek a következők:

1. Súlyegység megválasztása: ez rendszerint valamilyen márkasúly volt. Közép-Európában több tucat márkasúly volt érvényben, de a pénzverésben kb. féltucatot használtak (bécsi, kölni, budai, troyes-i stb.). Ausztriában a bécsi (kb. 280,8 g) és a kölni márkát (233,85–234 g) használták leginkább. Ezeknek a korabeli pontos mértékét nehezen lehet ezredgrammban kifejezni, mert egyrészt – etalonok hiányában – néhány tized grammnyi eltérés a verdékben előfordulhatott, másrészt ugyanannak a „kölni” márkának a súlyát különböző területeken kicsit máshogy számították.⁴

3 Huszár: *Habsburg-házi*, 47.

4 Lásd a márkasúlyról szóló részt a későbbiekben.

2. Érme fémanyaga: az értékpénzekre az arany és az ezüst (pontosabban ezüst-réz ötvözet), a váltópénzekre az ezüst-réz ötvözet vagy a réz jellemző.
3. Finomság: annak meghatározása, hogy az érme ötvözetében mekkora legyen a nemesfém aránya: ezüst értékpénzeknél Ausztriában például 875‰ a jellemző finomság, váltópénzeknél sokkal alacsony is lehet, például a krajcárknál 200‰ alatti.
4. Érmesúly: 1 márkányi fémből vert (verhető) érmék darabszáma, amit három változatban is megadhattak:
 - 1 márkányi ötvözetből hány darab érme készül, amiből kiadódik a vert érme nyerssúlya;
 - 1 márkányi finom nemesfémből hány darab érmét vernek, amiből kiadódik a vert érme finomsúlya (azaz tiszta ezüsttartalmának súlya);
 - 1 márkányi finom nemesfémből (jellemzően ezüstből) elvben verhető számítási pénz elvi súlya.
5. Névérték: a vert érme és a számítási pénz aránya, jellemzően 1 tallér számítási krajcárban kifejezve (1525: 60, 1693: 120), amiből már a számítási forinttal való arány is kiadódik.

Ebből az öt paraméterből minden egyéb árfolyam és értékarány meghatározható, például a számítási forint ezüstsúlya grammban, egy kg ezüst értéke forintban, vagy éppen a vert érmék tényleges értéke számítási pénzben vagy más vert pénzben. Az arany és az ezüst egymáshoz képesti értékaránya egész más témakör, de a vizsgált 1657–1753 közötti időszakban – meglehetősen stabilan – 14,15 és 15,47 között változott 1 g arany értéke ezüstgrammban kifejezve.⁵

A pénzverést nehezen átláthatóvá tette, hogy a súlyegység kivételével szinte minden pénzérme más és más paraméterekkel rendelkezett. Minden eltérő névértékű érme szinte más liga szerint készült. Ráadásul érmeváltásoknál (egy új tallér megjelenése) még az azonos névértékű pénzek sem egyeztek darabszám vagy finomság tekintetében. A Habsburg Birodalomban 1524 és 1857 között 8 különböző súlyban vertek tallért, és ezek közül 5 különböző súlyú tallér Magyarországon is forgalomban volt.⁶

Az egyik legnagyobb kihívás az volt, hogy a vert pénzek ezüstértéke megfeleljen a számítási pénznek megfelelő ezüstértéknek. Az értékpénz attól volt értékesebb a váltópénznél, hogy a benne lévő színezüst értéke megegyezett a névértéke szerinti számítási pénz értékével. Például arra mindig figyeltek, hogy az egy forintos vert érme (németül *Gulden*) ezüstértéke megfeleljen egy számítási forint ezüstértéknek.

Ugyanez már nem volt elmondható a váltópénzekről, azaz az aprópénzekről. Így például a krajcárrol sem, ugyanis 1748 előtt 60 darab vert krajcárérme összesen csak 11,23 g tiszta ezüstöt tartalmazott – a 12,6 g ezüstöt tartalmazó vert és számítási forintokhoz képest –, tehát a krajcárérme kevesebbet ért, mint a névértéke. A váltópénzek verésénél két fő szempontot tartottak szem előtt. Az uralkodók főleg annak a lehetőségeit keresték, hogy hogyan tudnák minél olcsóbban megvalósítani a pénzverést. Evégett a névértéknél

5 Alfred F. Pribram: *Materialien zur Geschichte der Preise und Löhne in Österreich*. Bd. I. Wien, 1938. 76–77.

6 Uo. 31.

kevesebb ezüstöt használtak a verésnél, ahogy azt a krajcárnál már láttuk. Ugyanakkor technikai követelményként adódott, hogy a kis értékű váltópénzek is megfelelően nagyok legyenek a használat érdekében, ezért a finomságot egyre csökkentették. Amíg a magyar dénárt a 16. század első felében még 500‰ finomságú ezüsből verték,⁷ addig Mária Terézia 1750-ben 144‰ finomságú ezüsből verte azokat.⁸

Fontos kalkulációt jelent az ártörténészek számára annak meghatározása, hogy a korokban hány gramm ezüst értéke egy forint, illetve ennek fordítottja, mennyi volt az ezüst ára forintban kifejezve. 1 kg ezüst árának képlete a már ismert paramétereiből így számítható ki:

$$\frac{\text{nyers}_{\text{db}}}{\text{márkasúly} \times \text{finomság}} \times \frac{\text{névérték}_{\text{kr}}}{60} \times 1000$$

ahol a nyers_{db} az 1 márkából vert nyers érmék száma, a márkasúly a választott márka tömege grammban, a finomság ezrelékben, az érme névértéke pedig krajcárban kifejezve. Így például a később tárgyalt konvencióos tallerra, bécsi márkával számítva, a fenti képlet 85,47 forintot ad ki 1 kg ezüstre az 1754-től 1767-ig tartó időszakra:

$$\frac{10}{280,8 \times 0,8333} \times \frac{120_{\text{kr}}}{60} \times 1000 = 85,47 \text{ fl.}$$

A lipcsei pénzláb mint előzmény

VI. Károly mint német-római császár világosan érzékelte, hogy a birodalmán belül jelentős probléma a pénzrendszerek sokszínűsége. A kereskedelmet hátráltatták a különböző számítási pénzek és a vert pénzek eltérései, ezért 1733-ban javasolta, hogy egységes birodalmi pénzrendszert hozzanak létre.⁹ Eltökéltésége eredményeként az 1690-ben meghatározott, úgynevezett lipcsei pénzláb szerinti pénzrendszert¹⁰ egységes birodalmi szintre emelték 1738-ban. Ennek jellemzői a következők voltak:

Az új birodalmi tallér (*Reichstaler* [= Rtlr]) mint számítási tallér, az 1 színezüst kölni márka $\frac{1}{12}$ részét érte (19,5 g). A számítási (rajnai) forint értéke a tallér $\frac{2}{3}$ -a, azaz 13 g ezüst.

A tallér 90, a forint 60 krajcárt ért, egy 1 tallért változatlanul 24 garassal számoltak.

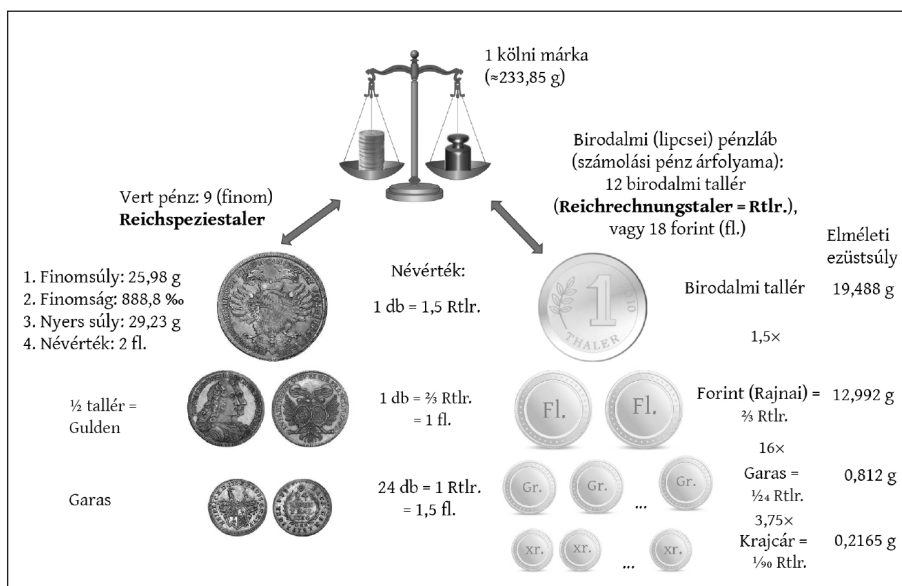
A vert érmék tekintetében a birodalom legnagyobb részén elterjedt, nagyon népszerű, úgynevezett speciestallért verték továbbra is (még a korábbi, 1566. évi augsburgi pénzláb szerint).

7 Gyöngyössy Márton: *A királyi Magyarország pénztörténete (1527–1608)*. Bp., 2010. 17.

8 Rádóczy Gyula: *Mária Terézia magyar pénzverése*. Bp., 1982. 46.

9 Siegfried Becher: *Das österreichische Münzwesen vom Jahre 1524 bis 1838*. Wien, 1838. 29.

10 A lipcsei pénzlábat Brandenburg, Szászország és Braunschweig–Lüneburg uralkodói foglalták szerződésbe, egyúttal leértékelve a korábbi, úgynevezett zinnai pénzlábat. Az új megállapodás értelmében 1 márka finom ezüsből 12 tallér vagy 18 forint volt verhető, de a vert pénzekre finomságot nem írtak elő. Ilyen liga szerinti tallér nagyobb tételben nem került forgalomba, hanem elsősorban a $\frac{2}{3}$ tallér értékű forintot (*Gulden*) verték, ami a népszerű, 1566-os, úgynevezett speciestallér felét érte.

1. ábra. VI. Károly pénzrendszere a Német-római Birodalomban a lipcsei pénzláb 1738. évi elfogadása szerint

Az új számítási forintnak megfelelő *Guldent* verni kezdték, mert elszámolása egyszerű volt: egyszerre ért $\frac{2}{3}$ birodalmi tallért és $\frac{1}{2}$ speciestallért.

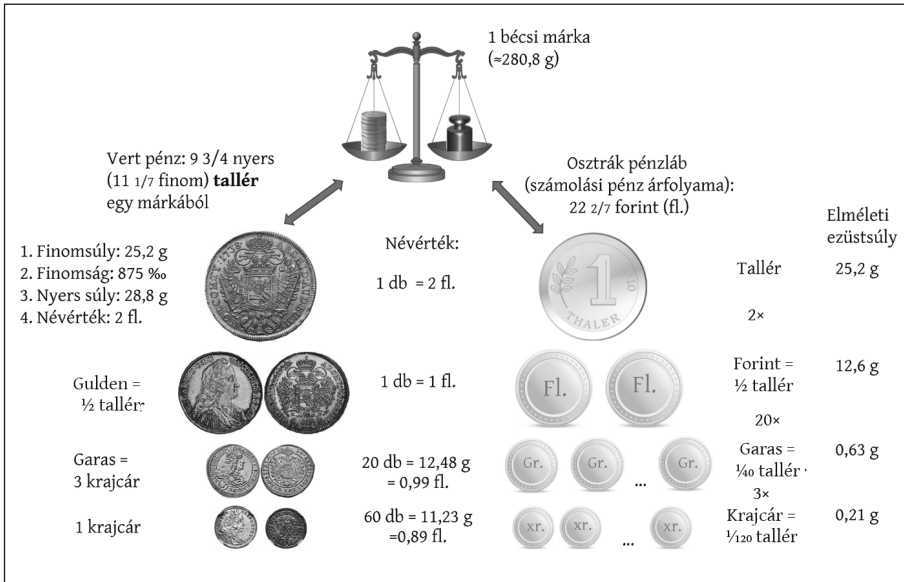
Ugyanakkor VI. Károly a Habsburg Birodalomban ettől eltérő pénzrendelet szerint verette az érméket. A két pénzrendszer átváltási nehézségét szemléltetik a következő ábrák, amelyek összehasonlítják a vert és számítási pénzek rendszerét a Német-római Birodalomban, illetve a Habsburg Birodalomban (1–2. ábra).

Látható, hogy noha azonos elnevezésű pénzek voltak forgalomban a két birodalomban,¹¹ azok értéke eltért egymástól. A pontos átszámítás nem volt könnyű. A kereskedők „tallér–tallér”, „Gulden–Gulden” logikával számoltak el egymással darab alapon, pedig a német tallér értékesebb volt az osztráknál. Vagyis a Gresham–Kopernikusz-törvény alapján az osztrák tallér áramlott a német területekre, ahol a saját értékesebb tallérokat, forintokat teaurálták.

Stratégiai távon VI. Károlynak fontos célja volt a kétféle pénzrendszer egységesítése, az osztrák pénzrendszer átalakítása a birodalmi lipcsei rendszerre, de 1740. októberi váratlan halála ebben meggátolta. Az utána kitört örökösödési háború következtében jó időre lekerült a napirendről a kérdés, főleg amiatt is, hogy az ezüst jóval a 18 forintos előírás fölé drágult. Emiatt az 1738. évi birodalmi pénzrendszer gyakorlati megvalósítása is megfeneklett, és a pénzrendszer korábbi megosztottsága fennmaradt.

Mária Terézia trónra lépését követően évekig nem került abba a helyzetbe, hogy érdemben tudott volna foglalkozni a pénzrendszerek ügyével. 1745-től azonban, miután

11 A pénzverés tekintetében a Német-római Birodalomba a Habsburg Birodalmat nem értjük bele.

2. ábra. VI. [III.] Károly pénzrendszere a Habsburg Birodalomban 1738-ban

férjét, Lotaringiai Ferenc Istvánt I. Ferencként német-római császárrá koronázták (1745. október 4.), és a poroszokkal vívott második sziléziai háború is lezárult a drezdai békével (1745. december 25.), ismét előtérbe kerültek a kereskedelmi és pénzügyi problémák.

1748-ban I. Ferenc szorgalmazta a Német-római Birodalomban a vert tallérok leértékelését oly módon, hogy az 1566-os 9 talléros pénzláb helyett a 10 talléros pénzláb bevezetését javasolta: 1 márka finom ezüstből 10 tallért verjenek.¹² (A számítási pénzek lipcsei rendszerét ez a lépés közvetlenül nem befolyásolta.) Amíg Ferenc jogköre korlátozott volt, és javaslatát csak előterjesztésnek tekintették, addig felesége, Mária Terézia elég hatalommal rendelkezett ahhoz, hogy a Habsburg Monarchiában végigvigye a változtatásokat: a korábbi $9\frac{3}{4}$ helyett 10 nyers tallért (illetve ezzel egyenértékben 20 *Gulden*) veretett egy bécsi márka ötvözetből. Ezzel a leértékeléssel közel egyensúlyba hozta a megdrágult ezüst árát a számítási forint árfolyamával (1 bécsi márka ezüst ára 22,86 osztrák forint), lásd a *Melléklet 1. táblázatát*.

A porosz pénzrendszer Graumann-féle reformja 1750-ben

Az örökösödési háború okozta pénzügyi káoszt minden állam megpróbálta a saját eszközeivel felszámolni. Általános jelenség volt az ezüst árának emelkedése: Poroszországban márkánként 21 forintra emelkedett a korábbi 18-ról. Az aprópénzek hiányát kellett szüntetni, és csökkenteni kellett a külföldi (holland, francia) pénzek részarányát. Ebben

¹² Becher: *Das österreichische*, 30.

a gazdasági környezetben dolgozta ki pénzreformját Philipp Graumann, akit II. Frigyes a pénzkibocsátás és a pénzverdék vezetőjévé nevezett ki. 1750-ben vezették be a róla elnevezett pénzlábat, ami szakított a közel kétszáz évig vert speciestallérok rendszerével. A fő érmet, a „birodalmi tallért” (*Reichstaler*) a 14 tallér 1 finom kölni márkából láb szerint verték, ami 16,704 g finomsúlyt és 750‰-es finomsággal 22,272 g nyerssúlyt eredményezett talléronként.

A Graumann-féle pénzláb népszerűségét az adta, hogy össze tudta gyúrni a német pénzszámítási hagyományokat (1 tallér = 1,5 forint = 24 [jó]garas = 288 pfennig) a reális piaci ezüstárfolyammal (1 finom márkából 21 forint), valamint a kereskedelmi aranyra váltás egyszerű átváltási árfolyamával: 1 Frigyes-arany = 5 tallér. Graumann több hibát is ejtett, például az aranyérmék túl alacsony árfolyama miatt a külföldiek felvásárolták azokat,¹³ másrészt az ezüsthány miatt a verdéi veszteségesek maradtak, ezért 1755-ben a császár menesztette. Az egyszerű átláthatósága miatt kedvelt pénzrendszert az 1756-ban kitört hétéves háború szétzilálta, 1759-től a császár felmondta, de a háború végeztével, 1764 márciusától – Graumann halála után két évvel – a pénzlábat újra visszaállították. A pénzrendszer egyre népszerűbbé vált a 19. században, és az 1871. évi német egyesítés pénzrendszerének alapjául szolgált.

Az 1750-es porosz tallér ugyan csak egy új, észszerű pénzrendszer volt, mégis már az erőpolitika egy elemének tekinthető. Mária Terézia a bevezetését a pénzügyek harcaként fogta fel azzal a már-már profetikus előrejelzéssel, hogy a német államokat az tudja majd egyesíteni, akinek erősebb és népszerűbb lesz a pénze és gazdasága.

1750. évi pénzreform Ausztriában

1750-ben Mária Terézia szintén módosította a pénzrendszerét, és a nyers mellett a finom márkából vert érmék darabszámát is egészen kerekítette, amivel egyúttal a számítási pénz árfolyamát is egyszerűsítette: 1 bécsi finom márkából 12 tallért, illetve 24 forintot vertek. Ehhez úgy értékelte le a pénzt, hogy csökkentette a vert pénzek finomságát 875 ezrelékről 832 ezrelékre. Az új szabvány neve, hogy ne keverjék az 1738-as 12 talléros (18 forintos) lipcsei számítási lábbal, a 10 talléros láb, illetve 20 forintos láb lett, egyúttal utalva arra, hogy a kölni márkára vonatkoztatják a ligát. Így érthető, hogy az új rendszer nem a lipcsei feljavítása volt, hanem annak lerontása: ugyanis Ausztriában megtartották az 1 tallér = 2 forint névértéket a német 1,5-hez képest, és a kölni márkára vonatkozó 20 forintos láb (azaz bécsi márkából 24 forint) így a 18 forintos láb 11,1%-os leértékelését jelentette. (Lásd a *Melléklet 2.* táblázatát.)

Az 1753. évi bajorokkal kötött szerződés ezt a pénzlábat vette át azzal a két különbséggel, hogy hivatalosan a kölni márkát tették meg a pénzláb alapjául, illetve az érték-

13 Simon Adler: *Political Economy in the Habsburg Monarchy 1750–1774. The Contribution of Ludwig Zinzendorf*. London, 2020. (Palgrave Studies in the History of Finance) 120.

pénzek finomságát 1 ezreléssel növelték,¹⁴ hogy arányba kerüljön a bécsi és kölni márka szerinti pénzverés. Ezért alapvetően megállja a helyét az az állítás, hogy a konvenció pénzlábat tulajdonképpen már 1750-ben bevezette Ausztriában Mária Terézia. Ez a pénzláb vált később a 18. század második felében széles körben elfogadottá a nem porosz német területeken.

A *Mellékletben* található 1. táblázat a Habsburg Birodalomban vert tallérok ligáját hasonítja össze 1525-től 1857-ig, amiből pontosan látszik, hogy Mária Terézia milyen mód-szerekkel és milyen mértékben értékelte le a pénzeit, illetve milyen árfolyamon stabilizálta azokat. A 2. táblázat nemzetközi összehasonlításban mutatja be, hogy a Habsburg-pénzrendszer – Mária Terézia 1750. évi pénzrendelete előtt – nem volt kompatibilis a Német-római Birodalomban használt számítási pénzekkel.

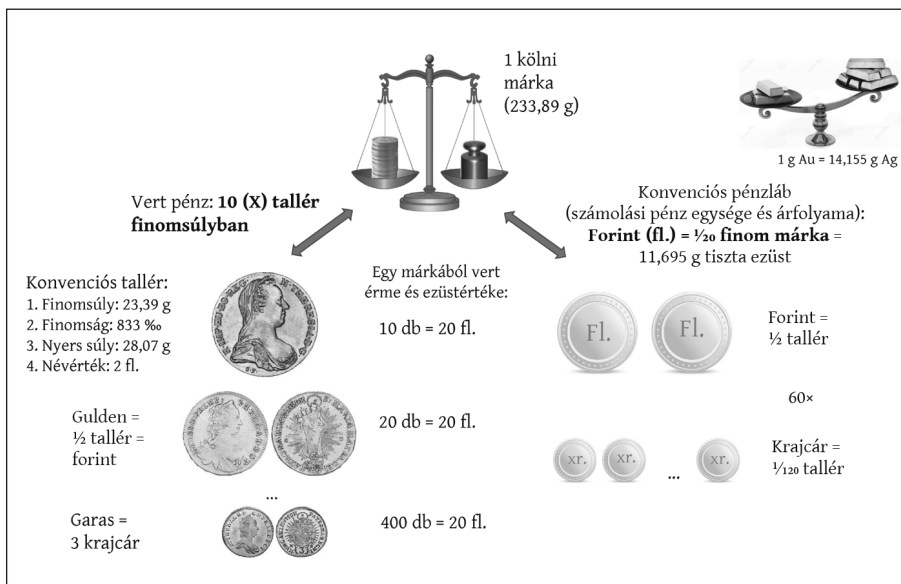
Az osztrák–bajor pénz- és érme konvenció 1753-ban

1753. szeptember 21-én Bécsben írták alá a Habsburg Birodalom és Bajorország között érvénybe lépő pénz- és érme egyezményt, hogy megállapodjanak az egységes pénzlábról az ezüst és arany értékpenzek tekintetében.¹⁵ Az utókor ezt a pénzkonvenciót (3. ábra) tekinti a konvenció forint születésnapjának és névadójának. A pénzegegyezmény az alábbi legfontosabb pontokról rendelkezett:

- Egységesítették és egyszerűsítették a vert ezüstérmék és a számítási pénzek ligáját.
- A márkasúly alapja a kölni márka lett, aminek finom ezüst egységéből 10 darab tallér, illetve 20 darab *Gulden* verhető. Bécsi márkára vetítve (amely a kölni márka $\frac{1}{5}$ -szöröse) ez 12 darab finom tallért vagy 24 finom forintot jelentett.
- A vert érmék finomságát 833 $\frac{1}{3}$ ezrelékben (‰) határozták meg, ami lehetővé tette, hogy a bécsi márkából is egész számú érme legyen verhető: 10 nyers tallér vagy 20 nyers *Gulden*.
- A számítási pénz, a forint névértékben a tallér fele lett, azaz egy finom kölni márka értéke 20 forint (fl.). Emiatt egy vert *Gulden* ezüstértéke pontosan 1 forint. Ezért hívták a konvenció pénzrendszert 20 forintos pénzlábnak, és fordították a német *Gulden* szót is forintnak.
- A garasig (3 krajcár) terjedően minden vert érme (1, $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$ tallér, 20, 17, 10, 7, 3 krajcár) értékpenznek minősült, azaz ezüstértékük megegyezett a számítási értékük-

¹⁴ Ez a technikai növelés tulajdonképpen abból eredt, hogy az addigi lat – *quentchen* (*quintel*) – dénár finomság-mérésről áttértek a német államokban elterjedtebb lat-grén (*Grän*) alapú mérésre.

¹⁵ A szerződést Mária Terézia és III. Miksa József bajor választófejedelem közötti egyezménynek tekintik, de valójában négy fő írta alá: osztrák részről Karl Ferdinand von Königsegg-Erbs gróf, a császári és királyi pénz- és bányaiügyi igazgatóság elnöke, az aranygyapjas rend lovagja és báró Franz Christoph von Schmidlin udvari kamarai tanácsos, bányaiügyi biztos, bajor részről pedig gróf Johann Joseph von Paumgarten titkos tanácsos és konferenciamentesztér, a birodalmi gyűlés követe és Johann Georg Dominicus von Linprun pénzverési és bányaiügyi megbízott, a Bajor Tudományos Akadémia egyik alapítója. A szerződés eredeti szövege megtalálható itt: Alois Schmid: *Staatsverträge des Kurfürstentums Bayern 1745–1764*. München, 1991. 73–85.

3. ábra. Az 1753. évi konvenciók pénzrendszer összhangba hozta a vert és számítási pénzeket

kel, a garas például a forint $\frac{1}{20}$ részét érte. Ezért szerepelt a vert konvenciók pénzek mindegyikén \times andráskereszt, azaz római számként 10-es, mert ez jelölte, hogy 1 tallérnyi (vagy 120 krajcárnyi) érme (ezüst)értéke pontosan a kölni márká tizedét adta, vagy máshogy értelmezve, mindegyikből annyi darabot vertek 1 finom márká ezüstműl, hogy együttes (valós színezüst) értékük pontosan 10 tallért tett ki.¹⁶ A német államokban „ \times eine feine Marck” feliratot, vagy ennek valamilyen változatát verték a pénzekre megkülönböztetésűl.

- Egy kölni márká finom arany árát 283 forint 5 krajcár $3\frac{47}{71}$ pfennigben (283,0986 fl.) határozta meg a szerződés, amiből az arany és az ezüst közötti értékarányra – az ezüst márkáját 20 forinttal számítva – $14\frac{11}{71}$ (azaz 14,15493) adódik.¹⁷
- Az aranyérmék verését nem írta elő az egyezmény, de a javasolt dukát pénzlábát úgy határozta meg, hogy 67 nyers, illetve $67\frac{67}{71}$ finom darab verhető egy kölni márkából, amivel megerősítik az osztrák dukát addigi paramétereit.
- A garasnál kisebb aprópénzek ligáját nem szabályozták, az államok saját hatáskörben verhették az értékpénznek nem minősülő váltópénzeket.

A Mellékletben található 3. táblázat bemutatja a konvenciók pénzrendszer szerint vert értékpénzeket, a 4. táblázat pedig a Habsburg Birodalomban vert egyéb váltópénzeket.

16 Rádóczy: *Mária Terézia*, 45. Eszerint az andráskereszt eredetileg – 1750-ben – egy titkos jelzés volt az új, leértékelt pénz alapján vert érmekre, mert a pénzláb csökkentését kezdetben titokban tartották.

17 Több forrás, pl. *Österreichische Münzprägungen 1519–1938*. I–II. Hrsg. V. Miller zu Aichholz – August Loehr – Eduard Holzmaier. Wien, 1948. II. (Text- und Tafelband) 254. és Rádóczy: *Mária Terézia*, 48. az arany és ezüst arányát tévesen $1:14\frac{11}{72}$ -re teszik.

Látzólag egy alapvetően szakmai körökben értékelt pénzlábevezményt kötött Mária Terézia, de az egyezménynek mégis korszakos jelentősége lett az alábbi tényezők együttes hatása miatt:

- Mária Teréziának sikerült egy Közép-Európára kiterjedő (beleértve a Német-római Birodalom nagy részét és a teljes Habsburg Birodalmat) egységes pénzrendszert kidolgozni és elfogadtatni. Ezzel sikeresen megkoronázta azt az erőfeszítést, amelyet apja húsz évvel korábban elkezdett.
- Az ezüst drágulását és a pénzek folyamatos devalválását sikeresen megállította. Ehhez kénytelen volt leértékelni a számítási pénzeket: Ausztriában ez 22,286 forintról 24 forintra (7,7%-os) leértékelést, a Német-római Birodalomban pedig 18-ról 20 forintra (11,1%-os) devalválást jelentett.
- Hivatalosan áttért a kölni márkasúlyra a bécsi márkasúly helyett, ezért hívják a konvenció forintrendszer 20 forintos pénzrendszernek 24 forintos helyett.
- A konvenció forint ligájának óriási előnye volt, hogy egész számokkal dolgozott mind az osztrák, mind a német rendszer szerint, így a kereskedők és a lakosság szélesebb köre értette meg a pénzsámítás és az átváltások logikáját. Ezt az ezüst megfelelően megválasztott finomságával (833 $\frac{1}{3}$ ‰) érte el, amivel összehangolta a bécsi és kölni márkát, az osztrák és német pénzverést.
- Jelentős eredmény volt, hogy az értékpénzek körét kiterjesztette, vagyis a számítási és a vert pénzek értéke széles érmekörre azonossá vált. A tallértól egészen a garasig (3 krajcár) a forgalomba hozott pénzek belső értéke nem volt kisebb a névértéknél, ezért az emberek megbíztak bennük.
- A tallér vonatkozásában összhangba hozta (azonos értékűvé tette) a számítási (*Reichstaler*) és vert tallérokat (*Spezialtaler*).
- Mária Terézia annyira komolyan vette a konvenció forint stabilitásának fenntartását, hogy amikor kiürült az államkassza a hétéves háború közepén (1759–1760), akkor is elutasította a számítási pénz leértékelését, és inkább más módszerek kidolgozására utasította a kamarai és költségvetési vezetőket, többek között Zinzendorf grófot. Ennek eredményeként született meg 1762-ben a konvenció forint névértékű papírpénz.
- A konvenció forint nemzetközi jelentősége messze túlmutatott a szerződő államok területén, de ez csak később, a hétéves háború lezárultával, 1763-tól vált kézzelfoghatóvá. Hamarosan a Német-római Birodalom jelentős részén átvették a rendszert, illetve egész Európában (majd később a Közel-Keleten is) elfogadták és megkedvelték a stabilnak bizonyuló konvenció érméket. Nem túlzás azt állítani, hogy mindez az európai szintű egységes forgalmi pénz legkorábbi megvalósulása volt.¹⁸

¹⁸ Az egymáshoz nagyon hasonló pénzláb szerint vert firenzei forint, a velencei dukát és a genovai *genovino* a 13. századtól *de facto* standardként szintén európai szintű pénzként terjedt el azzal a különbséggel, hogy aranyként főként a nagy tételű kereskedelemben használták.

A konvenció szerződés utóélete

Az 1753. évi szerződés nem lett hosszú életű, legalábbis nem minden pontjára nézve. Már 1753 végén felmondta a szerződést Bajorország, azzal érvelve, hogy az új számítási forint nem egyeztethető össze a kisebb értékű, megszokott váltópénzeivel. A történészek számára ezért elbizonytalanító a kérdés, hogy akkor a konvenció fennmaradt-e vagy sem. A pontos válasz az, hogy a szerződés „érmeegyezményként” élt tovább, de pénzegyezményként nem, azaz az osztrák és a bajor monarchiában azonos pénzláb szerint verték az érmeiket, de a számítási pénz összehangolására nem került sor. Tehát III. Miksa bajor herceg csak formálisan mondta fel a szerződést, a gyakorlatban azonban legtöbb pontját megtartotta, mert ezt diktálták külkereskedelmi érdekei.

A bajor kilépésnek egyszerűen áttekinthető gazdasági okai voltak. Az országban már hosszú ideje különféle magasabb érmestandardokat (22½–23½ forint) használtak a forgalmi érmékre, azaz a 20 forintos pénzláb érméinél kevesebb ezüstöt tartalmazókat. Amikor ezeknek az értékét azonos szintre emelték a konvenció értékpénzekkel, akkor a „jobb” konvenció pénzt felvásárolták a túlárazott, gyengébb krajcárokkal, és a Gresham–Kopernikusz-törvénynek megfelelően a konvenció érmék szinte azonnal eltűntek, ahogyan kiverték őket. Emiatt hamar kialakult a konvenció érmék ázsiója, és azokat csak több szokásos bajor pénz ellenében volt hajlandó kiadni a kezéből a lakosság.¹⁹ Ráadásul gyorsan kiderült, hogy az adókat a gyengébb régi pénzben fizetik, az állam viszont a drágább mérték alapján verte az új pénzt.

A gazdasági anomáliák megakadályozása érdekében Bajorország 1754-ben megállapodott Ausztriával, hogy bár továbbra is vereti a nagyobb konvenció érméket (tallér, *Gulden*), de azokat 20%-kal magasabbra értékeli, azaz megdrágítják. Az 1754. augusztus 1-én Bajorországban bevezetett, úgynevezett 24 forintos számítási forint pénzláb szerint – vagyis 1 finom kölni márka ezüst árát 24 bajor, más néven rajnai forintban²⁰ állapították meg – egy konvenció tallér érmét 120 helyett 144 bajor krajcárra, egy konvenció *Gulden* pedig 60 helyett 72 bajor krajcárra értékelték.²¹ A helyzetet komplikálta, hogy 24 forintos pénzláb szerinti egész forintokat nem vertek, ezért 1 bajor (rajnai) forint értéket – szükség esetén – csak több pénz összeadásával tudtak kifizetni, például két, egyenként 24 krajcár értékű konvenció húszszal (48 kr), valamint egy 6, egy 3 krajcáros és 3 darab egykrajcáros bajor pénzzel.²²

Számítási pénzben így 1 osztrák (konvenció) forint 1,2 bajor számítási forinttal lett egyenértékű. A helyi, nem konvenció rendszerben vert érmeiket *Landmunz* felirattal lát-

19 Hagen Bobzin, 1754. (*Bayerische Sonderweg*.) [Http://www.hagen-bobzin.de/hobby/muenzen.html#muenzvereine](http://www.hagen-bobzin.de/hobby/muenzen.html#muenzvereine). (Legutóbbi megtekintés: 2022. április 20.)

20 Néha félreértést okoz, hogy 24 vagy 24½ forintos pénzlábnak minősül-e a délnémet forint. 1837-ben, a müncheni pénzegyezmény szerint ugyanis leértékelték a délnémet államok a forintjukat, amiből ezután 24½ tett ki egy finom kölni márkát. 1754 és 1837 között viszont végig a 24 forintos pénzláb szerint számoltak.

21 Johann G. von Lori: *Der Sammlung des bayerischen Münzrechts*. Bd. III. 1665–1765. <https://www.bavarikon.de/object/bav:BSB-MDZ-0000BSB10934916?cq=lori+Sammlung+des+baierischen+M%C3%BCnzrechts&p=1&lang=de>. (Legutóbbi megtekintés: 2022. április 22.)

22 Niklot Klüßendorf: *Numismatik und Geldgeschichte*. Marburg, 2015. 98.

ták el. A bajor számítási forintnak ezt a változatát később a legtöbb délnémet állam átvette, ezért délnémet (más néven: rajnai) forint rendszernek is nevezik. Ettől kezdve Magyarországon ismét elkezdtek használni a rajnai (vagy *rénes*, *rénus*, *rhenes*) forint elnevezést, a délnémet forintot értve rajta, hogy megkülönböztessék a konvenciók forinttól. Ez tehát a rajnai forint harmadik értelmezése és árfolyama a tanulmány első részében tárgyalt két jelentés mellett.

Bajorország kilépése után Ausztria változatlanul hagyta a pénzverését egyetlen módosítással: 1754 januárjától visszatért a bécsi márkasúly alapra. Mivel ennek aránya 6:5 a konvenciók kölni márkához képest, ezért egy bécsi márka ezüstért éppen 24 forintot számítottak, vagyis tulajdonképp Ausztria is 24 forintos pénzláb szerint verte tovább az érméit. Azért, hogy ne legyen állandó félreértés a bajorokkal ebből, Ausztria hivatalosan megmaradt a „20 forintos pénzláb” elnevezés mellett, a kölni márkára utalva.

Érdekes kérdés, hogy vajon a bajorok miért kötöttek Ausztriával szerződést, ha néhány hónappal később felmondták azt. Feltételezhető persze, hogy nem gondolták át eléggé a várható következményeket, de ennél meggyőzőbb lehet az az érvelés, hogy Mária Terézia és I. Ferenc rábeszélte Miksát a szerződésre, hogy a poroszok (és egyúttal a többi német állam) számára „üzenjenek”. A szerződésnek tehát politikai értelmezése is van.

A konvenciók érmerendszerét számos állam átvette a Német-római Birodalomban, elsősorban csak a vert pénzekre kiterjedően (1 finom kölni márkából 10 tallért vagy 20 forintot vertek), de meghagyták a korábbi eltérő számítási pénzüket.²³ Az 1761. évi augsburgi pénzpróba-kongresszus eredményeiről kiadott összefoglaló könyv²⁴ táblázatai és Hagen Bobzin térképe²⁵ jól mutatják, hogy a hétéves háború alatt és után jelentős német területek, köztük közép- és északnémet államok, valamint Szászország (1763-tól) is csatlakoztak a pénzrendszerhez.

A konvenciók pénzrendszer elterjedését több jellemzőnek tulajdoníthatjuk:

1. Egyszerű számítási és verési logikájú érmek, viszonylag egyszerű átszámítással (1 márkából 10 tallér, illetve 20 forint);
2. stabil valutának bizonyult a hétéves háború előtt és után;
3. egyre inkább *de facto* szabvánnyá vált a közép-európai kereskedelemben, amelyhez célszerű volt csatlakozni;
4. meg lehetett tartani a megszokott számítási pénzrendszert, és elég volt az érték-pénzekre, illetve azok egy részére kiterjeszteni.

23 Analógiaként ez olyan, mintha az euró az azt bevezető országokban elsődleges fizetőeszközként szolgálna, de a számolási rendszerüket megtartották volna (pl. német márkának, francia franknak vagy olasz lírának), mert a lakosság úgyszólván szokott hozzá a múltban.

24 *Tabella über Instehernd-Ausländische Silber-Münz-Sorten wie solche bey dem in Augsburg fürwährenden Münz-Probations-Convent*. Wien-Prag, 1761. <https://www.digitale-sammlungen.de/de/view/bsb11198044>. (Legutóbbi megtekintés: 2022. április 20.)

25 Bobzin 1770. évi térképe két szempontból pontatlan: egyrészt 22 forintos pénzlábnak hívja a 20 forintos konvenciók rendszerét (ez nyilván elírás), másrészt nem különbözteti meg a Habsburg Monarchia konvenciók számítási forint rendszerét a közép- és északnémet területek konvenciók érmeverésétől. <http://www.hagen-bobzin.de/hobby/Karte-Waehrungsgebiete-1770.html>. (Legutóbbi megtekintés: 2022. április 20.)

A konvenciók pénzügyi rendszer három fő változatban terjedt el:

- a. Mind a vert, mind a számítási pénzek tekintetében konvenciók rendszer szerint számoltak a Habsburg Birodalomban. (Lásd a bevezetett érméket a *Melléklet* 3. és 4. táblázatában.)
- b. Csak egyes vert értékpenzermékekben követték a konvenciók érmerendszert, de 24 forintos délnémet számítási forintot használtak a következő területeken: Bajorország (1754), majd: Ansbach, Augsburg, Bamberg, Bayreuth, Berg, Jülich, Nürnberg, Regensburg, Salzburg, Württemberg stb., azaz a Német-római Birodalom középső részén vezették be ezt a rendszert. Ezen államokban:
 - 1 konvenció (= konv.) tallér vert érme = 2 délnémet (= dn.) forint + 24 dn. kr = 144 dn. kr;
 - 1 dél-német számítási forint = $\frac{5}{12}$ konv. tallér = $\frac{5}{6}$ konv. forint = 60 dn. kr.
 - További átváltási arányokat lásd a *Melléklet* 5. táblázatában.
- c. Csak egyes vert értékpenzermékekben követték a konvenciók érmerendszert, de az 1 kölni márkából $13\frac{1}{2}$ birodalmi tallér alapú számítási pénzt használtak: Braunschweig, Felső- és Alsó-Lausitz, Hessen-Darmstadt, Hessen-Kassel, Paderborn, Pfalz-Zweibrücken, Szászország, Trier, Würzburg stb. Ezek a területeken megtartották a hagyományos birodalmi tallér pénzlábat, miszerint 1 tallér = $1\frac{1}{2}$ forint = 24 garas. A birodalmi forint értékét illetve a konvenciók forinthez az alábbi arányok jöttek ki:
 - 1 konv. tallér vert érme = $1\frac{1}{2}$ birodalmi (= bir.) tallér = 32 jó garas²⁶ = 384 német pfennig;
 - 1 konv. forint vert érme = $\frac{2}{3}$ bir. tallér = 1 bir. forint = 16 jó garas = 192 német pfennig;
 - 1 (szám.) birodalmi tallér = $\frac{3}{4}$ konv. tallér = 24 jó garas = 288 német pfennig.

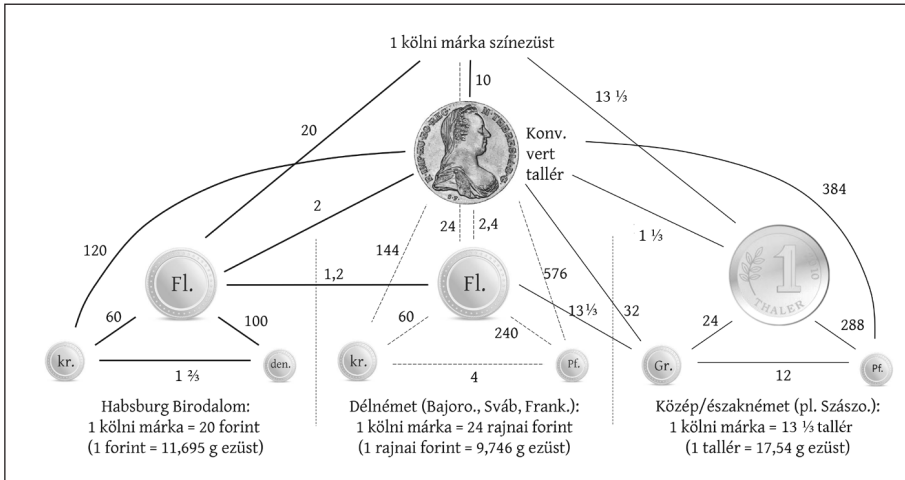
Egyes német államokban voltak egyéb speciális megvalósulásai is a konvenciók pénzügyi rendszernek. Például Düsseldorfban 1765-ban vezették be a konvenciók tallért, és egy évvel később a délnémet rendszerhez hasonlóan 20%-kal leértékelték a helyi számítási tallért,²⁷ amely 60 *stüber*re bomlott. A leértékelés után 1 alsó-rajnai tallért $\frac{1}{16}$ kölni márká értékben számoltak. A leértékelés utáni új átváltás szerint:

- 1 konv. tallér vert érme = 1 (szám.) tallér + 36 *stüber* = $1\frac{3}{5}$ tallér = 96 *stüber*;
- 1 (szám.) tallér = $\frac{5}{6}$ konv. tallér = $\frac{5}{16}$ konv. forint = 60 *stüber*.

A 4. ábrán a tanulmány jelen részének összefoglalása látható egy ábrán, hogy hogyan valósult meg a vert konvenciók érméknek az integrálása a különböző számítási pénzügyi rendszerekbe.

26 A német garast – amely nem egyezett meg értékében az osztrák–magyar konvenciók garassal – a Német-római Birodalom egyes területein jó garasnak (*Guter Groschen*) hívták, ami 12 pfenniget tett ki. A Mária-garas ennek $\frac{3}{5}$ -át érte. A német pfennig értéke sem egyezett meg az osztrák pfennig értékével.

27 Alfred Noss: *Der Niederrheinische Albus. Mitteilungen der Bayerischen Numismatischen Gesellschaft*. 11 (1892) 44. (<https://www.coingallery.de/Koeln/Noss-Albus.htm>). Legutóbbi megtekintés: 2022. április 22.)

4. ábra. A konvenció vert tallér átváltási arányai az egyes számítási pénzrendszerekben

A márkasúly kérdése

A konvenció pénzrendszer témakörének legnehezebb kérdése a bécsi és kölni márkasúlyok²⁸ meghatározása. Ezek precíz rögzítése nélkül ugyanis nem lehet pontos számításokat végezni az érmék és pénzek jellemzőire. Noha a márkasúlyok irodalma bőséges, egyelőre az alapadatokban sincs egyetértés a kutatók között. A sarkalatos kérdés az, hogy az eredeti 17–18. századi márkasúlyok milyen átváltással számítandók át decimális grammra. Mivel a gramm a 19. század elején jelent meg és terjedt el Európa középső régióiban, ezért csak 70–100 évvel az események után kezdték lemérni a korábbi szabványsúlyokat, etalonokat.

A bécsi és kölni márkának konvenció forintot érintő problémái a következők: a bécsi márka értékének meghatározását és koronkénti változásait tekintve elsősorban Hóman Bálintot hivatkozza a magyar szakirodalom, aki több oldalt is szentel ennek a klasszikus pénztörténeti könyvében.²⁹ A következtetései nagyrészt elfogadhatók, az 1767 utáni súlybecslése³⁰ viszont nem tartható a nemzetközi szakirodalom tükrében.

- A bécsi márka eredeti súlya 280,6146 g volt a 16–17. században, ahogy Hóman állítja.

28 A szakirodalom márkasúlyként értelmezi a pénzverésben a tömegek mérésére használt referenciamértéket. Ugyan a grammban kifejezett tömegre pongyolaság „súlyként” hivatkozni, de a megszokott szakirodalmi hivatkozások miatt a tömeget és a súlyt itt szinonimaként használom.

29 Hóman Bálint: *Magyar pénztörténet 1000–1325*. Bp., 1916. 67–74.

30 Hóman 280,6872 grammra teszi a bécsi márka 1767-es új etalonsúlyát, az 1694-es augsburgi kölni márka 233,906 grammos alapsúly %-szőrőseként. Levezetésének gyengesége, hogy nem világos, mikor, milyen feltételek mellett mérték le az augsburgi márkát metrikus rendszer szerint.

- Az 1700-as évektől 1767-ig egy magasabb márkasúlyt használtak a bécsi pénzverdékben, amit több forrás is megerősít: Hóman 280,7968, Pribram 280,7779 grammot számol. Ebből kerekíteni lehet 280,8 grammra, már csak azért is, mert 0,02-0,03 gramm eltérés elenyésző a kor technológiai pontosságához képest. Érdekes Pribram további felvetése: véleménye szerint az 1767-ben tesztelt súlyok kopottak lehettek, ezért 281 grammra teszi az 1767 előtti súlyt. Ez elég nagy kerekítést jelent, ráadásul nem eléggé alátámasztott, ezért a számításainkban 280,8 g-mal számoltunk.³¹
- 1767-től új bécsi márka etalonsúlyokat rendszeresítettek a bécsi verdékben, miután az 1760–1761. évi augsburgi pénzpróba-kongresszuson kiderült, hogy a konvenciók rendszerben részt vevő államok több technikai nehézséggel szembesültek az egyezmény betartásakor. Miután fény derült arra, hogy a Bécsben alkalmazott bécsi márka nehezebb volt a német államokban alkalmazott kölni márkák súlyának $\frac{1}{5}$ -énél, ezért kötelezték Ausztriát, hogy csökkentse a bécsi márkája súlyát. Az akkor elkészített etalonok a mai napig megvannak, ezért többször volt lehetőség a metrikus rendszer elterjedése után, utólagosan visszamérni az eredeti márkasúlyokat. Az első, pontatlannak tekinthető mérés 1802-ben 280,644 grammra tette a bécsi márka súlyát, ezt 1852-ben Rummler korigálta 280,66809 grammra légtüres térben végzett mérésével. Végül 1868-ban, az 1871. évi metrikus átállás törvényének előkészítésekor, a kijelölt mérésügyi bizottság 280,668303 grammra mérte az eredeti, száz évvel azelőtt készített súlyok abszolút tömegét.³² Hóman javaslatával szemben ezt tekinti ma a nemzetközi szakirodalom a bécsi márka autentikus súlyának, amit az egyszerűség kedvéért kerekítünk 280,6683 grammra.

A kölni márka súlyának meghatározása sem problémamentes:

- Elméletben a bécsi és a kölni márka súlyegységeit a középkortól kezdve 6:5 arányban számították, de a gyakorlatban az etalonok eltérései és a mérlegelési pontatlanságok miatt ez nem valósult meg, legalábbis a tizedgramm szintjén már voltak különbségek.
- A birodalmi pénzverés alapjául 1524-ben a kölni márkát tették, de nem határozták meg pontosan, hogy melyik kölni márkát tekintik etalonnak. A német területeken 232,9 és 234,2 g között ingadoztak a kölni márka súlyok,³³ de inkább a 234 g-ot alulról közelítve, és minden verdében máshogy értelmezték a helyi „kölni” márkát.³⁴
- A jól ismert és széles körben hivatkozott 233,8556 g súlyú „porosz” kölni márkát csak az 1816. évi porosz mérték- és súlyrendelet szabványosította, és ezt vették át a 19. század folyamán szerte a német államok. A 18. század közepén és főleg Bécs-

31 A 280,8 grammot megerősíti Rádóczy két tizedesre kerekített hivatkozása, de korrekcióra szorul Rádóczy-nak az az állítása, hogy már 1754-ben pontosan beállították volna a bécsi márkát $\frac{1}{5}$ kölni márka súlyra. Ugyancsak hibásnak tekinthető, hogy a bécsi márkasúlyt 280,64 grammra teszi 1754-től kezdődően. Rádóczy: *Mária Terézia*, 48.

32 Pribram: *Materialien zur*, 125.

33 Hóman: *Magyar pénztörténet*, 71.

34 Az 1888-as kiadású *Meyers Konversationslexikon* [I–XVI. Leipzig–Wien, 1888.] a „kölni” márkát az egyes helyeken az alábbiak szerint határozta meg: Bajorország: 233,95 g, Bécs: 233,89 g, Hamburg: 233,85489 g, Poroszország: 233,8555 g.

ben nem ezt a kölni márkát használták, tehát a konvenció pénz alapja sem lehet ez a súlymérték. Érdekes mód a legtöbb forrás mégis ezt a súlyt használja a konvenció pénz láb márkasúlyának – de ez téves feltételezés.

- Witthöft az eredeti, azaz Köln városának márkáját a 17–18. században 233,75 és 233,841 gramm közé teszi, azaz közel egytized grammos eltérést is elfogadhatónak tart.³⁵
- Hóman szerint az augsburgi kölni márka súlya 1694-ben 233,906 g volt, de ennek metrikus mérési idejét, körülményeit nem taglalja. Nem bizonyított, hogy a konvenció rendszerben részt vevő államok mind ezt az augsburgi normasúlyt használták volna, habár a város Bajorországban fekszik. Bobzin ugyanerre az augsburgi szabványsúlyra 234,067 grammot ír pontos hivatkozás nélkül, ami 0,16 grammal nagyobb Hóman értékénél.³⁶ Ebben az összehasonlításban Hóman értéke a hihetőbb, mert 234 g feletti értéket a szakirodalomban kevesen támogatnak.
- Az aranydukát kölni márkasúlyára Grote 1863-ban 233,870 grammot számít, amiből Bécsben 67 nyers dukátot vertek. Ezt a márkasúlyt sokan hivatkozzák, és elfogadhatónak tűnik a konvenció szerződésben említett aranydukátok súlyszabványaként. Ugyanakkor az ezüstpénzek verésénél nem feltétlenül ezt a kölni márkát használták Bécsben.
- Elfogadható viszont az említett mérés, amellyel 1868-ban lemérték az 1767-ben rendszeresített bécsi márka súlyokat (lásd a bécsi márkánál írottakat), amelyekről feltételezhető, hogy 6:5 arányban álltak a német területeken használt kölni márkasúlyokkal szemben. Sőt, mivel a bécsi márkát 1767 előtt kötelezték csökkentésre, ezért a kölni márka súlya feltehetően „rendben volt”. Emiatt a 280,668303 g $\frac{5}{6}$ -a, vagyis 233,8902525, kerekítve 233,89 g tekinthető a konvenció pénz láb alapsúlyának. Ezt az értéket erősítik meg Trapp és Fried a 19. század elejének súlymértékére (Bécsben), akik egyébként az „átlagos” 233,85 g használatát javasolják általánosságban a kölni márkára.³⁷

Összefoglalva, a számításainkban az alábbi súlyokat használtuk:

Időszak	Bécsi márkasúly tömege, g	Kölni márkasúly tömege Bécsben, g	Kölni márkasúly tömege Németországban, g
16–17. század	280,6146	233,8455	232,9–234,2
1694	280,8	kb. 234	233,9 (Augsburg)
1700–1767	280,8	233,89	233,75–233,9 (átlag: 233,85)
1767 után	280,6683	233,89	233,8556 (Poroszországban hivatalosan 1816-tól)

35 Harald Witthöft: Das Fundament des Gewichts in Köln. Nach schriftlichen Überlieferungen des 14.–19. Jahrhundert. In: *Jahrbuch des Kölnischen Geschichtsvereins*. 61. Hrsg. Hans Blum. Köln, 1990. 35–57. (<https://doi.org/10.7788/jbkgv.1990.61.1.35>.)

36 Hagen Bobzin: *Gewichte und Zählweisen*. http://www.hagen-bobzin.de/hobby/muenzen_gewichte.html. (Legutóbbi megtekintés: 2022. április 20.)

37 Trapp–Fried: *Handbuch der Münzwesen*, 53–57.

Jelen tanulmányban összefoglaltam mindazokat az előzményeket, amelyek a 20 forintos pénzláb Mária Terézia általi, 1750. évi bevezetéséhez, majd a Bajorországgal megkötött pénz- és érmekonvencióhoz vezettek. Az érmerendszer előnyeinek köszönhetően sikeresen elterjedt az egész Német-római Birodalomban, főleg abban a formában, hogy az államok konvenciók értéket vertek, megtartva hagyományos számítási pénzeiket. Kutatásom a szakirodalom számos bizonytalanságát, pontatlanságát javítja. Mellékleteimben olyan táblázatokat teszek közzé, amelyek korábban még nem jelentek meg a hazai szakmai közönség számára.

MELLÉKLET

Az 1. táblázat a Habsburg Birodalomban vert tallérok ligáját hasonítja össze 1659-től 1857-ig. Egyfelől látható, hogy a 16. és 17. században a vert érmék gyakorlatilag változatlanok maradtak, csupán a névértékben értékelték le azokat. A 18. század első felében kicsit megemelt bécsi márkasúllyal számolhatunk. 1748-ban és 1750-ben két leértékeléssel stabilizálta a pénzt Mária Terézia. 1753-ban kölni márka alapú elszámolásra tért át, majd Bajorországnak a konvencióból való kilépése után visszatért a bécsi márkasúlyra. 1767-től egyensúlyba került 6:5-ös aránnyal a bécsi és a kölni márka súlya. A táblázatban félkövérrel kiemelve az elsődlegesen meghatározott rendeleti jellemzők (alapadatok) láthatók, a többi adat pedig számítás eredménye.

A 2. táblázat a számítási pénzeket foglalja össze a Habsburg és a Német-római Birodalomban. Látható, hogy a két területen alkalmazott pénzlábak 1753 előtt jelentősen eltértek. Noha a Habsburg Birodalom nyugati fele (az osztrák örökös tartományok, valamint Cseh- és Morvaország) része volt a Német-római Birodalomnak, annak pénzrendeleteit nem vették át. A táblázat mutatja a bécsi márka és a kölni márka megfeleltetést is, ami ugyan elvben 6:5 arányban határozta meg a márkasúlyok tömegét, de egészen 1767-ig nem beszélhetünk a kétféle márkasúly precíz összehangolásáról.

A 3. táblázat a konvenciók forint rendszerben a Habsburg Birodalomban vert pénzeket foglalja össze. A számításokat az arany esetében 233,87, az ezüstérmék esetében 233,89 grammos kölni márkával végeztük.³⁸

A 4. táblázat az 1754-től Habsburg Birodalomban vert váltópénzek táblázata, amelyekre a pénzkonvenció nem terjedt ki, ezekről saját hatáskörben dönthettek a birodalom egyes tartományai és országai.

Az 5. táblázat összefoglalja a konvenciók pénzrendszer nemzetközi bevezetésének fontosabb változatait. Ezen keresztül érthetővé válik, hogy az egyes államok, amelyek különböző számítási pénzrendszereket alkalmaztak, hogyan tudták mégis integrálni a pénzrendszerükbe a konvenciók rendszer szerint vert értéket, értékpenzeket.

38 Pribram: *Materialien zur*, 254. Táblázatában a kölni márkányi dukátérme forintban rosszul szerepel: 223 fl helyett 283 fl 5xr 3 ⁴⁷/₇₁ pf (283,0986 fl) a helyes. Ugyancsak tévesen szerepel az arany ezüst arányára 1:14 ¹¹/₂, mert a helyes arány 1:14 ¹¹/₁. Rádóczy: *Mária Terézia*, 47. táblázatában szintén van hiba, mert a körmői és a császári dukát értékét forintban azonosnak veszi.

1. táblázat. Vert tallérok ligája a Habsburg Birodalomban³⁹

Időszak	Bécsi márka (g)	Bécsi márkából vert		Kölni márka (g)	Kölni márkából vert		Finomság	Finomsúly (g)	Nyerssúly (g)	Névérték (kr)	Számítási forint ezüstsúlya (g)	1 bécsi márka ezüst ára számítási forintban
		finom (db)	nyers (db)		finom (db)	nyers (db)						
1577–1659–1692 ⁴⁰	280,615	11,143	9,75	233,9	9,286	8,125	0,875	25,183	28,781	90–105	14,39–16,79	16,71–19,50
1693–1748	280,8	11,143	9,75	233,9	9,286	8,125	0,875	25,200	28,800	120	12,60	22,286
1748–1750	280,8	11,429	10	233,9	9,524	8,333	0,875	24,570	28,080	120	12,285	22,857
1750–1753	280,8	12	9,984	233,9	10	8,320	0,8320	23,400	28,124	120	11,70	24
1753. konvenció	280,8	12	10	233,89	10	8,333	0,8333	23,389	28,067	120	11,695	24
1754–1767	280,8	12	10	233,89	10	8,333	0,8333	23,400	28,080	120	11,70	24
1767–1857	280,6683	12	10	233,89	10	8,333	0,8333	23,389	28,067	120	11,695	24

39 A táblázat saját számolás és szerkesztés eredménye. Adatait két forrásból állítottam össze: *Österreichische Münzprägungen*, valamint Pribram: *Materialien zur*, már idézett könyvei alapján. Az általam kerekített 281 grammos bécsi márka helyett a pontosabbnak tekinthető, időszakonként eltérő márkasúlyokat alkalmaztam.

40 Az I. Lipót 1659. évi pénzrendelete szerint vert tallérok korábban is léteztek a birodalomban: II. Ferdinánd osztrák-tiroli főherceg már 1577-ben bevezette a 14 lat finomságú, 9% nyers láb szerint vert tallért, amit folyamatosan vertek Tirolban. Ezt a tallért verték Magyarországon is 1582-től kezdve. Pribram: *Materialien zur*, 31.

2. táblázat. Számítási pénzek ligája a Német-római és a Habsburg Birodalomban⁴¹

Rendelet éve, helye	Területi hatálya	Finom bécsi márkából		Finom kölni márkából		Helyi számítási tallér finomsúlya ⁴² (g)	Helyi számítási forint finomsúlya (g)
		tallér (db)	forint (db)	tallér (db)	forint (db)		
1551, Augsburg	Német-római Bir.	10,21	12,25	8,508	10,209	27,49	22,91
1566, Augsburg	Német-római Bir.	10,80	12,24	9	10,200	25,98	22,93
1577, Tirol; 1659, Bécs	Habsburg Bir.	11,143	22,286	9,286	18,571	25,20	12,60
1667, Zinna	Német-római Bir.	12,60	18,90	10,5	15,75	22,27	14,85
1690 (1738), Lipcse	Német-római Bir.	14,40	21,60	12	18	19,49	12,99
1748, Bécs	Habsburg Bir.	11,429	22,857	9,524	19,048	24,57	12,29
1750, Bécs	Habsburg Bir.	12	24	10	20	23,40	11,70
1750, Porosz	Poroszország	16,8	25,2	14	21	16,70	11,14
1753, Bécs konvenció	Habsburg + Német-római Birodalom	12	24	10	20	23,39	11,695

41 A táblázat saját számolás és szerkesztés eredménye az alapadatokból kiindulva, amelyeket az alábbi forrásokból színtetizáltam: Pribram: *Materialien zur. 28-31.*, Trapp-Fried: *Handbuch der Münzkunde*, 84-85., valamint *Deutsche Taler*: Hrsg. Deutsche Bundesbank. Frankfurt am Main, 1967. 26. A táblázatban félkövéren kiemelve az elsődlegesen meghatározott rendeleti jellemzők (alapadatok) láthatók, a többi adatot ebből számítottam.

42 A finomsúly századgrammokban megadott értéke elvi számítás eredménye. A gyakorlatban a márkasúlyok és a verési körülmények pontatlansága miatt néhány század gramm eltérés az elvi súlytól természetes volt.

3. táblázat. A konvenció érmegyűjtemény szerint vert pénzfajtiák (értékpénzek) bemutatása⁴³

Pénzfaj, érme elnevezés	Pénzláb (finom db)	Finomsúly (g)	Névérték számítási kr-ban	Névérték számítási forintban	Kölni finom márkányi érme forintban	Finomság	Finomság (%)	Pénzláb (nyers db)	Nyerssúly (g)
Dukát, osztrák (Au)	67 ^{67/71}	3,4421	250	4,17	283,0986	23 k 8 gr	986,1	67	3,4906
Dukát, körmöci (Au)	67 ^{23/39}	3,4601	252	4,2	283,8769	23 k 9 gr	989,6	66,886	3,4966
Tallér (Ag)	10	23,389	120	2	20	13 lat 6 gr	833,3	8,333	28,067
$\frac{1}{2}$ tallér (Gulden) = = Forint, számítási (Ag)	20	11,695	60	1	20	13 lat 6 gr	833,3	16,667	14,033
$\frac{1}{4}$ tallér (Ag)	40	5,847	30	0,50	20	13 lat 6 gr	833,3	33,333	7,017
Kopfstück (20 krajcár) (Ag)	60	3,898	20	0,3333	20	9 lat 6 gr	583,3	35	6,683
Máriás (Ag)	70 ^{10/17}	3,313	17	0,2833	20	8 lat 12 gr	541,7	38,235	6,117
10 krajcár (Ag)	120	1,949	10	0,1667	20	8 lat	500	60	3,898
Peták (Ag)	171 $\frac{3}{4}$	1,364	7	0,1167	20	6 lat 13 gr	420,1	72,024	3,247
Garas (Ag)	400	0,585	3	0,05	20	5 lat 9 gr	343,8	137,5	1,701

43 Az érmegyűjtemény a kölni márkasúlyra alapozta a pénzlábat. Ennek metrikus súlyát 233,89 grammként vettük számításba. Valamennyi érme 1 forintnyi mennyiségűnek tiszta ezüsttartalma elvileg 11,6945 grammot nyomott, de természetesen az érmék kopása miatt ez a gyakorlatban kevesebb volt. Az ezüst kilogrammjának ára a pénzügyi rendelet alapján 85,51 forintra (85 fl 30 kr 1 dénár) adódott. 1754. január 1-től Ausztriában visszaálltak a bécsi márká alapú pénzverésre, ami az értékpénzek tekintetében elviekben nem jelentett változást, bár a 280,8 grammos bécsi márkasúly nehezebb volt 0,132 grammal, mint a Bécsben használatos 233,89 g-os kölni márká %-szóróse. Emiatt az egyes értékpénzek nyers- és finomsúlyát tekintve néhány század grammos eltérés elképzelhető. [Cr=grén.]

4. táblázat. A konvenció érmegyemlénybe nem tartozó ezüst váltópénzek a Habsburg Birodalomban, 1754–től⁴⁴

Pénzfaj	Pénzláb (finom db)	Finomsúly (g)	Névérték számítási kr-ban	Bécsi finom márkányi érme forintban	Finomság	Finomság (%)	Pénzláb (nyers db)	Nyerssúly (g)
Poltura	1200	0,234	1,5	30	3 lat 16 gr	243,1	291 $\frac{3}{4}$	0,963
Krajcár⁴⁵	1800	0,156	1	30	3 lat 2 gr	194,4	350	0,802
Gröslí (Gröschl)	2400	0,117	$\frac{3}{4}$	30	3 lat	187,5	450	0,624
2 pfennig	3600	0,078	$\frac{1}{2}$	30	2 lat 7 gr	149,3	537 $\frac{1}{2}$	0,522
Magyar dénár	3600	0,078	$\frac{3}{5}$	36	2 lat 7 gr	149,3	537 $\frac{1}{2}$	0,522
Pfennig	8640	0,033	$\frac{1}{4}$	36	1 lat 4 gr	76,4	660	0,425

44 A táblázat saját számításom alapul, felhasználva az *Österreichische Münzprägungen*, 255., Tassilo Eypeltauer: *Corpus Nummorum Regni Mariae Theresiae 1740–1780*. [Basel, 1973.] 17. és Rádóczy: *Mária Terézia*, 49. táblázatait. A táblázatban szereplő ezüstérméket a Habsburg Birodalomban a bécsi márkásúly alapján érték, amelynek metrikus súlyát 280,8 grammként vettük számításhoz. A garasnál kisebb értékű váltópénzeknek az ezüstműl való verését 1760-ig folytatták, majd 1760. szeptember 27-től (Magyarországon 1761. március 16-tól) elrendeltek ezeknek részöl való verését. Rádóczy: *Mária Terézia*, 50.

45 Az érmekrajcár 20%-kal kevesebbet ért, mint a névértéke: az 1 forintnyi 60 darab érme 9,36 gramm ezüstöt tartalmazott, ami 80%-a a forint konvenció pénzláb szerinti, 11,695 grammnyi finomsúlyának.

5. táblázat. A vert konvenció érmék névértéke és átszámítási táblázata a három fő számítási pénzrendszer szerint⁴⁶

Vert érme névértéke konvenció tallérban	Érme neve	1 finom kölni márkából vert db	Finom- súlya (g)	Finom- sága, (%)	1 nyers kölni márkából vert db	Nyers- súlya (g)	Vert konv. érme értéke konvenció számítási pénzben		Vert konv. érme értéke délnémet számítási pénzben		Vert konv. érme értéke északnémet számítási pénzben	
							konv. ft-ban	konv. kr-ban	délnémet ft-ban	délnémet kr-ban	északnémet tallérban	északnémet jó garasban
2		5	46,78	833,33	4 1/6	56,13	4	240	4,8	288	2 2/3	64
1	taller	10	23,39	833,33	8 1/3	28,07	2	120	2,4	144	1 1/3	32
3/4		13 1/2	17,54	833,33	11 1/6	21,05	1,5	90	1,8	108	1	24
1/2	forint (Gulden)	20	11,695	833,33	16 2/3	14,03	1	60	1,2	72	2/3	16
1/4		40	5,85	833,33	33 1/3	7,02	0,5	30	0,6	36	1/3	8
1/6	Kopfstück	60	3,90	583,33	35	6,68	0,33	20	0,4	24	2/9	5,33
1/8		80	2,92				0,25	15	0,3	18	1/6	4
1/12	tizes	120	1,95				0,17	10	0,2	12	1/9	2,67
1/16		160	1,46				0,13	7,5	0,15	9	1/12	2
1/24		240	0,97				0,08	5	0,10	6	1/18	1,33
1/32	jó garas	320	0,73				0,06	3,75	0,075	4,5	1/24	1
1/40	garas	400	0,58				0,05	3	0,06	3,6	1/30	0,80

46 A táblázat Trappp-Fried: *Handbuch der Münzkunde*, 92. táblázata alapján készült azzal a korrekcióval, hogy a 20 krajcárosnál kisebb méretű érméknél nem volt egyértelmű a verési finomság, az egyes államoknak csak a finomsúlyt kellett betartaniuk.

CONTENTS

CREDIT RELATIONS IN HUNGARY, 1700–1848

István Szijártó M. <i>Introductory Remarks</i>	641
Pál Danyi <i>The Introduction of the Convention Currency Standard in the Middle of the 18th Century and its Significance</i>	649
Krisztián Kovács <i>”Urged by Certain and Unavoidable Necessities”. Mortgage Contracts in the Archives of the Ráday Family in the Seventeenth to Nineteenth Centuries</i>	673
György Kurucz <i>Aristocratic Credit Transactions and the Mortgage Records of Tolna, Baranya Zala and Vas Counties at the Turn of the 18th and 19th Centuries</i>	689
Sándor Hites <i>Fictional Parables of István Széchenyi’s Hitel. Two Stories from the 1830s</i>	709
Adrienn Szilágyi <i>Debtors and Creditors. The Common Purse of the Károlyi Family in the 19th Registers</i>	725

STUDIES

András Ribí <i>The Places of Authentication Assisting the Palatinal Congregations from the Beginning to 1435</i>	745
Ágnes Ordasi <i>Miscounted Millions or Overdriven Centralisation? Why Did the Other Lajos Batthyány Resign?</i>	767
Natália Váradi <i>On the Fiftieth Anniversary of the 1972 Petition. The National Reorganisation of the Hungarians of Transcarpathia after 1944</i>	785

DEBATE

Gergely Krisztián Horváth <i>Hungarian Type of Contemporary History – Rural History from his Point of View</i>	805
---	-----

E számunk szerzői

Dr. Danyi Pál, kandidátus, egyetemi docens, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Menedzsment és Vállalkozásgazdaságtan Tanszék ● Hites Sándor, tudományos főmunkatárs, osztályvezető, BTK ITI, 19. századi osztály, Helikon ● Horváth Gergely Krisztián, tudományos főmunkatárs, „Lendület” kutatócsoport-vezető, BTK TTI, Vidéktörténeti osztály ● Kovács Krisztián, levéltáros, Magyar Nemzeti Levéltár Nógrád Megyei Levéltára ● Kurucz György, intézet- és tanszékvezető, Bölcsészettudományi Kar, Történettudományi Intézet, Korai-korai Történeti, Gazdasági- és Művelődéstörténeti Tanszék ● Ordasi Ágnes, levéltáros, Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára ● Ribí András, tudományos munkatárs, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Középkori Történeti Tanszék ● Szijártó M. István, egyetemi tanár, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történeti Intézet, Gazdaság- és Társadalomtörténeti Tanszék ● Szilágyi Adrienn, tudományos munkatárs, BTK TTI, Újkori osztály ● Váradi Natália, docens, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék

(BTK TTI = Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet)

Az egyes számok megvásárolhatóak, illetve megrendelhetőek:

Bölcészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet

1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4., B épület 4.44-es iroda

Telefon: +36-1-224-6700/4624, 4626-os mellék

E-mail: bardi.erszebet@abtk.hu, terjesztes@abtk.hu

Penna Bölcsész Könyvesbolt

(hétköznapokon, 13 és 17 óra között)

1053 Budapest, Magyar u. 40.

Telefon: +36-30-203-1769

E-mail: info@pennakonyvesbolt.hu

A folyóirat teljes évfolyama előfizethető bármely
hírlapkézbetűző postahivatalnál.

Ára: 1200 Ft

Előfizetőknek: 1000 Ft

9 770040 963009

2 2004